

Yéil k̲a T'á

Gat Xwéech Nick Alan Foote
k̲a Jaaxsnée Kelsey Mata Foote
wé at yahaayí has akaawshixít.

Yakw̲waan Tláa Katherine Mills x'éidáx,
k̲wa K̲eixwnéi Nora Marks Dauenhauer,
K̲aanák Ruth Demmert, k̲a X'unei Lance
Twitchell a daa yéi has jeewanei.

Lingít Shkalneegí Haa
Yátx'i Kagéiyi Yís

Yéil ƙa T'á

Copyright © 2024 Tlingit & Haida Indian Tribes of Alaska;
Goldbelt Heritage Foundation
All rights reserved.

Tlingit & Haida Indian Tribes of Alaska
PO Box 25500
Juneau, Alaska 99802
800.344.1432
tlingitandhaida.gov

Goldbelt Heritage Foundation
One Sealaska Plaza, Suite 201
Juneau, Alaska 99801
907.790.1460
goldbeltheritage.org

Library of Congress Control Number: 2024912292

ISBN 979-8-218-45385-5

This is a Lingít story.

As told by Yakw̄xwaan Tláa Katherine Mills, with work done on translation and adaptation by Ƙeixwnéi Nora Marks Dauenhauer, Ƙaanáƙ Ruth Demmert, and Ɨ'unei Lance Twitchell.

Prepared for early language learners by Daaljíni Mary Cruise, Ɨ'unei Lance Twitchell, and Haa Yóo Xatáangi Kúdi educators.

Illustrations by Gat Ɨwéech Nick Alan Foote and Jaaxsnée Kelsey Mata Foote.

Special thanks to Ch'et Wú Joe Binger, Yeilt'ooch' Tláa Collyne Bunn, and Yeidilatseen Millie Hall.

Book design by Cedar Group.

Designed in the USA. Printed in Canada.

Lingít Shkalneegí Haa
Yátx'i Kagéiyi Yís

Yéil ka T'á

Gat Xwéech Nick Alan Foote ka Jaaxsnée Kelsey Mata Foote wé at yahaayí has akaawshixít.

Yakwxwaan Tláa Katherine Mills x'éidáx, kwa Keixwnéi Nora Marks Dauenhauer,
Kaanák Ruth Demmert, ka X'unei Lance Twitchell a daa yéi has jeewanei.

Yá Yéil áwé neecht woogoot. T'á áwé át wootáan yá geey ká.

A daat áwé tle át tuwditaan:

«Wáa sá óosh xwasinei yú T'á yáanáx yan kaḵaladóodlit.»

Yá s'ooow aawat'ei, aagáa áwé tle atgoowú shakéex' kái aawatée.

Aagáa áwé tsá yéi ayawsikaa wé T'á:
«Ch'a T'á, haadé kinees.aax!»

Yá s'ooowk'úch áwé yéi idaayaḱá:
«i x'éix'u xoo tl'eex».»

Ch'u l ák' ooheení áwé, tle guxkáa wox'aak wé T'á.

Aagáa áwé yéi ayawsikaa:
«Kooshkadáan á! Gánde xáat tuwdishát!
Daginaadé s'é kkwashéex.»

X'ús' aawasháat
tle aan áwé ashaawaxích wé T'á.

Áwé du jikayáanáx kawli_xdaal wé T'á.

Áwé wé át kawdli_{yee}ji át ku.aa wé du dachxánx'i yánx has sitee.

Aagáa áwé yéi ayawsi_{ka} wé du dachxánx'i yán:

«Xáat yidashí, hé daak gatooxóot'it!»

«Yéi gaḵtuladáak áyá yá ḵáat.»

Há', tle kái kawduwaháa du dachxánx'i yánch du ji.een, a ya.áak.

«Daginaadé yee lunagook! X'áal' yeik yéi ysané! Yá kóok takáa yéi gaḵtoo.óo.»

Tle yeiḱ yéi wdudzinéi wé x'áal'. Áwé tle kux'eiwawóos':
«Goodáx x'áal' sá yeiḱ yéi yeeysinéi?»

«Ch'a hé daginaa áwé wé gooch seiyí.»

«Ch'a ée! Ax shát gánde yóo gútgu yé áwé!»

«Déix shaa kaanáx áwé yéi gaxyi.áat,
aagáa áwé tsá kei kgwak'ei.»

Áwé tle k̲ukawdliyeech du jeeyís
tle áa jiwduwaná̲k wé x'áal'.

Aagáa áwé h́u k̲u.aa,
tle ýu kóok̲ takaadé akawsiyáa.

Aagáa áwé tsá a daat aawa.ák.
Áwé tle aawaḵáa, a koowú ḵu.aa áwé tle awsineix.

Áwé tle a kát kushakaawaháa, wé atgoowú tsú tle a kát awligwátl.

Ch'u l yeenayát'ji áwé haat has kawdliyích yées aa x'áal' teen.

Áwé tle yéi kuyawsikaa:

«Aatlein át áyá yáx haa woonei, ax dachxánx'i sáni.
Yá atgoowú a káa daak sh wudligwátl yá haa xáadi.»

Áwé yá ts'itskw ku.aa áwé tle has gaḡsatí, a xoo aa.

Yá has du wakgandaa dleit yáx dagaatee has wakilgéigu, wé K̄aatoowú.

Yéi ayawsikaa Woolnáx Wooshkák:
«Tlák̄w áyá woolnáx át gageeshkák̄.»

Wé Ts'eiginéi ku.aa du koowú
tla_x akawsiyéet ka yéi ayawsikaa:
«Xáat kusteeyí yá héenx'i xoo,
líl yeik̄ idak̄ínjik̄!»

Yá Shoox' ku.aa gánt uwanúk
tle du x'óol' yáx akawdlikwáat,
tle x'aan yáx yatee.

Ka yá X'éishx'w ku.aa áwé kúnáx ashaksayéikw,
woosh gunayáade ashaksayéikw du shadaa.

Yéi áwé yan shuwjixín yáat'aa yá shkalneek.

Wáa sá kjixeeet yaa Shoox' x'ool'ká?

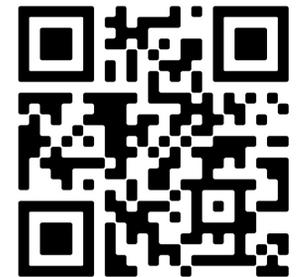
X'aan kach'u S'ooow?

Héen wáa sá kawdlisék'w?

T'ooch kach'u X'éishx'w?

Lingit yoo x'atangi
aan sh tóo dultóow át

Du lidix' wáa sá kawdlisék'w yaa Ts'eegeenií?

S'agwáat kach'u Dleit?

Wáa sá kawdlisék'w Woolnáx Wooshkák t'aawú?

S'agwáat kach'u X'éishx'w?

Wáa sá akaséik'u yaa xaal' kayaaní?

Dleit kach'u S'ooow?

Yaa Kaatoowú wáa sá kawdliséik'w du waak?

T'ooch kach'u X'aan?

Jaaxsnée
Kelsey Mata Foote

Jaaxsnée Kelsey Mata Foote kei uwawát Lingít Aaní káa, ka kúnáx áwé du daa yéi wuteeyín Lingít kusteeyí, wé Aas Kᵱwáani, xáat héeni, ka daxdaséigu át. Ch'u uwayáa Lingít Aaní yahaax'í ch'a tlákw áwé du jeenáx kanadéich. Adátx'i x'úx' káa at yahaayí akshaxeet ka sh kalneek tsú akshaxeet.

Wé Johnson O'Malley Program ka Sitka Native Education Program jeedáx, Lingít kusteeyí awsikóo ka wududziteen du ji.eetí káa Lingít kusteeyí ka káax'u. Yá Haa Shagóon latseení ch'áagu káax'u ji.eetí tóot wuteeyín, ka has du tuwáadáx áwé latseen a tóox atee áwé du yéi jineiyí. Du tuwáa sigóo wuduwa. áx áwé yá Lingít tundatáani ká wududzikóo Lingít kusteeyí daat.

Restoration Magazine-x' áwé yéi jiné, Creative Editor-x sitee, ka a tónáx áwé Shukát Kᵱ.oo háade náx'í aguxsakóo wáa sá yaa at nanéin yá haa aaní káa, kúnáx áwé a daat yéi s jiné wé Shukát Kᵱ.oo sháa wáa sá has du káx yax agaxtoodéil. Restoration Magazine áwé has du tuwáa sigóo wuduskoowú áwé a daat: Shukát Kᵱ.oo aadé kei kushudu.átch yé, wáa sá kayéil' haa neilx'í yéi kgwatée, aadé l.ushk'idéin yei kudulshátch yé, ká aadé kútᵱ shududlixeexi yé wé Shukát Kᵱ.oo sháax'w (MMIW).

«Lingít kaa jín kajáguᵱ xat sitee. Latseen áwé has du satú yá Lingít kᵱ.oo. Tlaᵱ kúdáx áwé wé wé tlél k'idéin haa wuskoowú aa wé Lingít sh kalneegí yóo s sh kadliníkt. Tléel has awuskú Haa Kusteeyí. Tlaᵱ kúnáx yak'ei áwé x'éigaa át kaa wakshiyeeᵱ yéi yoo dudzineik yá haa daat. Wáa sá ax toowú kligéi Haa Léelk'u Hás áwé ax eeᵱ has dasheeyí yá haa sh kalneegí ka at yahaayí kdushxeedí tín.»

Gat Xwéech
Nick Alan Foote

Gat Xwéech áwé du saayí, dleit kaa x'éináx kᵱ.aa Nick Alan Foote. Kaa jín kajáguᵱ sitee Lingít Aanídáx áwé hú. Wé Lingít kashxeedí yahaax'ú ashigóok ka aadé at yahaayí kdushxeet yé wé adátx'i sh kalneegí x'úx' káa. Gunéi awshigóok aadé at yahaayí kdushxeet yé du dlaak' Kelsey Mata Foote teen tle has du aaní káa has kuwu.oowún wé Sheet'ká Kᵱwáan, Taant'á Kᵱwáan, ka Áak'w Kᵱwáan.

Lingít tundatáani ka Lingít kusteeyí áwé du ée awsikóo aadé kududziteeyi yé ka yoo akuya.aakwk Lingít tundatáani teen at yahaayí akshaxeet. Wé Johnson O'Malley Program jeedáx áwé Lingít kashxeedí yahaax'ú awshigóok. Áx' áwé Taalyei Esther Shea du ée awlitóow Lingít kusteeyí daat. Hás tsú, wé Sitka Native Education Program du ée at wulitóow ka du étet has wudishée du yéi jineiyí teen.

Seattle-x' kuwa.óo yeedát, ka 2018-x' áwé gunéi a daat yéi jeewanei du ji.eetí awuhooní. Du yéi jineiyí káx kudzitee, ka has du een yéi jiné Bainbridge Island Museum of Arts, National Indigenous Women's Resource Center, ka History Unboxed.

«Ax tuwáa sigóo wé yées káa has awuskoowú, kúnáx áwé wé Shukát Kᵱ.oo, tlaᵱ kúnáx yak'ei áwé Haa Kusteeyí. A eetéenáx haa yatee yáa yagye. At nané tónáx áwé woosh jín toolshát yá Haa Léelk'u Hás ka uháan.»

Goldbelt
Heritage

ISBN 979-8-218-45385-5

9 798218 453855